

OBITELJ – ZAJEDNICA SVEGA ŽIVOTA UTEMELJENA NA SAKRAMENTU ŽENIDBE

Uvod

Ivana Markić

Duboko smo svjesni da se posljednjih godina događaju promjene na području braka i obitelji. Oduvijek se na obitelj gledalo kao na temeljnu stanicu društva, ali danas se sve više pokušavaju redefiniirati obitelj, ali i brak i u tomu se krije velika opasnost koje ljudi nisu ni svjesni. Danas se često na brak ne gleda kao na svetu i nerazrješivu zajednicu muškarca i žene koju je Bog posvetio. Također na roditeljstvo se gleda s potpuno drukčijega aspekta; ne potiče se rađanje djece što rezultira teškom demografskom krizom. Stoga je ova tema izrazito važna za nas i ne smijemo dopustiti da ove dvije stvarnosti izgube svoj smisao i dostojanstvo. U ovom sam radu stoga odlučila približe prikazati brak i obitelj u Zakoniku kanonskoga prava, što nam Zakonik govori o braku te kako upravo iz braka proizlaze dužnosti i prava roditelja prema djeci.

Božji naum o braku i obitelji

Brak i obitelj nezaobilazan su dio Božjega stvoriteljskog nauma. Drugi vatikanski sabor u Pastoralnoj konstituciji o Crkvi u suvremenom svijetu kaže: „Sam Bog je začetnik braka, koji je opskrbljen različitim dobrima i ciljevima: sve je to od najvećeg značenja za održanje čovječanstva, za osobni napredak i vječnu sudbinu pojedinih članova obitelji, za dostojanstvo, čvrstinu, mir i dobrobit

Ženidbena se zajednica uspostavlja ili nastaje ženidbenom privolom bračnih stranaka koja treba biti očitovana na način određen zakonom. Taj način određuje Crkva. Bitna su joj svojstva jednost, što znači da može postojati samo između jednoga muškarca i jedne žene, te nerazrješivost, koja isključuje mogućnost razvoda i odgovara načelu da samo smrt razrješuje ženidbu.

same obitelji i čitavog ljudskog društva.⁴¹ Ponekad se pojam braka izjednačuje s pojmom obitelji, ali to nisu istoznačnice jer se brak i obitelj sadržajno razlikuju. No može se reći da se radi o istoj stvarnosti koja započinje brakom, a pretače se u obitelj. Brak je prvenstveno zajednica muškarca i žene, usmjerena po svojoj naravi dobru ženidbenih drugova te rađanju i odgajanju potomstva. Stoga možemo reći da se brak s jedne strane odnosi na zajednicu muškarca i žene: na njihovu međusobnu ljubav i vjernost, a s druge strane obitelj pretpostavlja brak između muškarca i žene koji se proširuje na potomstvo. Kanonsko nam pravo daje definiciju braka: „Krist Gospodin uzdigao je na dostojanstvo sakramenta ženidbeni savez među krštenima, kojim muška osoba i ženska osoba međusobno uspostavljaju zajednicu svega života po svojoj naravi usmjerenu k dobru supruga te k rađanju i odgajanju potomstva. Stoga među krštenima ne može biti valjana ženidbenog ugovora koji ujedno ne bi bio sakrament.“⁴² Isti kanon navodi i dva dobra braka, a to su dobro supruga i dobro rađanja i odgajanja potomstva, koja su po važnosti jednaka. Zvanje za ženidbu upisano je u samu narav muškarca i žene kakvi su izišli iz ruke Stvoriteljeve. Ženidba nije ustanova isključivo ljudska, unatoč brojnim promjenama kojima je mogla biti podvrgnuta tijekom vjekova, u raznim kulturama, društvenom ustrojstvu i duhovnim stavovima. Zbog tih pak različitosti ne smijemo zaboraviti ono što je u braku opće i trajno.

Ženidbena se zajednica uspostavlja ili nastaje ženidbenom privolom bračnih stranaka koja treba biti očitovana na način određen zakonom. Za katoličke vjernike taj način određuje Crkva. Bitna su joj svojstva jednost, što znači da može postojati samo između jednoga muškarca i jedne žene (monogamija), čime se isključuje svaki oblik višeženstva (poligamija), te nerazrješivost, koja isključuje mogućnost razvoda i odgovara načelu da samo smrt razrješuje ženidbu. Nisu to svojstva samo kršćanskih ženidaba, nego svake ženidbe, jer ih traži naravno pravo kako zbog dobra samih bračnih drugova tako i djece, ali kršćanskim ženidbama sakrament daje posebnu čvrstoću.³

Odgojna uloga roditelja

U članku ću više pozornosti posvetiti dobru rađanja i odgajanja djece. Djeca koja se rađaju u braku trebaju rasti i razvijati se pod okriljem oca i majke do stupnja kada će postati sposobna za samostalan život. Prvotna je, stoga, dužnost roditelja, a i njihovo pravo, da se brinu za cjelovit odgoj djece, kako tjelesni, tako i duhovni, kako društveni i kulturni, tako i ćudoredni i vjerski, odnosno katolički.⁴ „Odgojna uloga roditelja je od takve važnosti da se teško može čim drugim zamijeniti.“⁵ U skladu s tim i Zakonik određuje da su roditelji, ili oni koji ih zamjenjuju, prvi odgojitelji svoje djece.⁶ Njihovo je

³ Usp. ZKP – 1983., kan. 1056; 1057, § 1.

⁴ Usp. ZKP – 1983., kan. 1136.

¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu* (7. XII. 1965.), br. 48, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008. (dalje: GS).

² ZKP – 1983., kan. 1055, § 1.

⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gravissimum educationis. Deklaracija o kršćanskom odgoju* (28. X. 1965.), br. 3, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008. (dalje: GE).

⁶ Usp. ZKP – 1983., kan. 793, § 1.

pravo, odnosno dužnost, prije bilo koga drugog, prije bilo koje ustanove, odgajati svoju djecu. To temeljno pravo roditelja potvrđeno je i u *Općoj deklaraciji o ljudskim pravima* OUN-a odredbom koja govori o tome da roditelji imaju prvenstveno pravo birati vrstu pouke koja će se davati njihovoj djeci. Druge osobe, kao i odgojno-obrazovne ustanove, makar bile i crkvene, mogu se smatrati pomagačima roditelja, a nikako ne mogu u odgoju roditelje posve nadomjestiti. Nažalost, svjedoci smo da se u društvu pojavljuje sasvim druga slika roditelja i njihove uloge u rađanju i odgajanju djece. Sve se manje prava pridaje roditeljima, a sve više društvu. No katolički roditelji imaju dužnost osigurati svojoj djeci kvalitetan odgoj i stoga moraju birati one ustanove koje će njihovoj djeci to omogućiti. Upravo ovu dužnost nalaže i zakonodavac u kanonu 793.: „Katolički roditelji stoga imaju dužnost i pravo izabirati ona sredstva i ustanove pomoću kojih se, prema okolnostima mjesta, mogu prikladnije brinuti za katolički odgoj djece.“⁷ Svjesni smo da roditelji ne mogu sami odgajati djecu i da im je potrebna stručna pomoć prvenstveno od Crkve, a potom i od civilnoga društva. Država koja se brine za zajedničko dobro svih građana ima stanovita prava i dužnosti pomoći roditeljima u kvalitetnu odgoju djece. Zakonodavac stoga ističe: „Državna vlast treba štiti i poštivati dužnosti i prava roditelja i onih koji imaju udjela u odgoju i obrazovanju, da se u tome ponašaju prema svom katoličkom uvjerenju.“⁸

Roditelji svoju djecu trebaju povjeravati onim školama u kojima je osiguran ni-

hov katolički odgoj i izobrazba⁹ i u izboru tih škola trebaju imati punu slobodu, a vjernici se moraju brinuti da društvena vlast, poštujući razdiobnu pravednost, i te škole zaštićuje i pomaže im.¹⁰ Kada nastojanja roditelja i drugih nisu dostatna, a poštujući njihove želje, država treba poduzimati i vlastite inicijative odgoja i osnivati za to potrebne škole i ustanove u kojima će se, uz uvažavanje drugih posebnosti i uz udovoljavanje drugim potrebama pluralističkoga društva, voditi računa i o vjerskim nazorima katolika uključenih u odgoj i obrazovanje u tim školama i o njihovim zahtjevima i potrebama religioznoga karaktera. Vjernici, stoga, trebaju nastojati da državni zakoni koji uređuju odgoj i obrazovanje mladih omoguće i njihov vjerski i čudoredni odgoj u školama, podudarno sa savješću roditelja¹¹, te da se u školskim programima predvidi i vjeronauk i da katoličku djecu i mlade u vjeronauku poučavaju katolički vjeroučitelji koje imenuje ili potvrdi mjesni ordinarij¹². Škole, općenito, imaju vrlo važno mjesto i ulogu u odgoju i obrazovanju ljudi. To je i razlog zašto Zakonik kanonskoga prava potiče vjernike da veoma cijene škole koje su roditeljima glavna pomoć u vršenju njihove odgojiteljske dužnosti¹³. Naglašava da roditelji trebaju imati punu slobodu u izboru škola¹⁴, a svoju djecu trebaju povjeravati onim školama, bile one državne ili nekoga drugog tipa, u

⁹ Usp. ZKP – 1983., kan. 798.

¹⁰ Usp. ZKP – 1983., kan. 797.

¹¹ Usp. ZKP – 1983., kan. 799.

¹² Usp. ZKP – 1983., kan. 805.

¹³ Usp. ZKP – 1983., kan. 796, § 1.

¹⁴ Usp. ZKP – 1983., kan. 797.

⁷ ZKP – 1983., kan. 793, § 1.

⁸ ZKP – 1983., kan. 797.

kojima im je osiguran katolički odgoj, a ako to nije moguće, dužni su se pobrinuti da se njihovoj djeci potreban katolički odgoj osigura izvan škole¹⁵.

Dužnost braka i obitelji prema društvu

Tri su osnovna načina sudjelovanja obitelji u društvenom životu: ljubav, rađanje i odgoj.

Zadaća je obitelji „odgojiti ljude za ljubav i živjeti ljubav u svim odnosima s drugima tako da se obitelj ne zatvori u samu sebe, već da ostane otvorena zajednica“. Takva je onda obitelj – zasnovana na zajedništvu osoba, zajedništvu ostvarenom u ljubavi – kadra služiti i drugima, u Crkvi i izvan Crkve, jer je Božje spasenje usmjereno prema svakom čovjeku¹⁶.

Društvena uloga obitelji treba se izraziti i u političkom posredovanju. Obitelji se, naime, moraju prve založiti da državni zakoni i ustanove ne samo ne vrijeđaju, već da podržavaju i pozitivno štite prava i dužnosti obitelji. U tome obitelji moraju postajati sve svjesnije da su one „pobornici“ takozvane „obiteljske politike“ i da preuzimaju odgovornost za preobražaj društva. Pasivnost obitelji u tom pogledu mogla bi kao posljedicu imati to da same obitelji postanu žrtve bračnih i obiteljskih politika i društvenih tendencija protivnih vrednotama braka i obitelji. Naime, prepustile bi vođenje obiteljske politike i, dosljedno tome, stvaranje bračnoga obiteljskog zakonod-

avstva onima koji često ne žive u zdravim bračnim i obiteljskim zajednicama pa, prema tome, nemaju dovoljno osjećaja i sluha za brak i obitelj, za njihovu vrijednost i njihove potrebe. U tom je kontekstu potrebno reći da svoju težinu ima i slika koju javne osobe pružaju svojim (ne)uspjelim bračnim i obiteljskim životom, što nije samo njihova privatna stvar. Obitelj i njihove udruge senzibilizirat će javnost i poticati odgovornost komu građani na političkim izborima poklanjaju svoj glas. Da bi obitelji mogle utjecati na društveni život i promicati ostvarenje svojih prava u društvu, potrebno je stvaranje institucija neposrednijega obiteljskog utjecaja na društvenu zajednicu. Kako bi glas obitelji bio pravodoban i snažan, već postojeće crkvene i društvene institucije, pokreti i udruge moraju se međusobno povezivati te koordinirati svoje djelovanje. Njihov su cilj i zadaća, među ostalim, i očuvanje, prenošenje i zaštita pravih, čudorednih i kulturnih vrednota naroda kojem pripadaju te promicanje razvitka liječničke, pravne i socijalne zaštite materinstva i djetinjstva.

U vremenu društvenih promjena i socijalnih previranja obiteljske udruge i Crkva moraju se posebno zauzimati za radničke obitelji, osobito za one koji trpe materijalnu oskudicu. Obitelj je kolijevka društva. Uzvišeni i dragocjeni znak i plod bračne ljubavi jest potomstvo kojim Bog stvoritelj dariva supružnike. Obitelj je „kolijevka“ u kojoj se čovjek rađa i sazrijeva, okruže u kojem ljudsko biće postaje osoba, začetak i samoga ljudskog društva. Djeca su temelj društvene zajednice i jamstvo njezina opstanka i napretka. Prenosjenje ljudskoga života, uz poštivanje osobnosti svakoga čovjeka, jamstvo je humana razvoja ljudskoga

¹⁵ Usp. ZKP – 1983., kan. 798.

¹⁶ IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio – Obiteljska zajednica. Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu* (22. XI. 1981.), Zagreb, 2009., br. 64. (dalje: FC).

društva. Čudesnim Božjim promislom bračna ljubav supružnika hrani i razvija njihovo zajedništvo, ali u isto vrijeme po njoj dolaze na svijet ljudski sinovi i kćeri tako da je supružnička ljubav Božja suradnica u najizvršnijemu Božjem djelu na zemlji – stvaranju čovjeka. S pravom se onda može reći da je svaka obitelj svetište života, (...) mjesto u kojem se može prikladno primiti život, dar Božji, i štititi protiv mnogostrukih napadaja kojima je izložen, može se razviti prema potrebama autentična ljudskoga rasta.

Odnos društva prema braku i obitelji – zaključak

Na samu kraju možemo se s pravom pitati: u kojoj mjeri društvo danas ispunjava svoje obveze prema kršćanskoj, ali i obitelji uopće? Svjedoci smo sve većega naviranja i prodiranja „kulture smrti“ u svakodnevnicu naše hrvatske, ali i europske obitelji. Pobačaj, eutanazija, umjetna oplodnja i brojne druge metode uništenja ljudskoga roda razvodnjavaju tu nosivu stanicu ljudskoga društva: obitelj. Prijetnje su sve jasnije i snažnije. Egzistencijalni strah pred sjenom sutrašnjice sprečava (ili to barem pokušava učiniti) radosno življenje kršćanskoga poziva u društvu. Pravo je pitanje: zašto? Mnogo je mogućih odgovora koji bi se uglavnom temeljili na nagađanjima tako da od tražanja za istima odustajem. Bolje je pitanje: kako odgovoriti na te suvremene izazove? Svakako je jedan od načina aktivno čuvanje braka. No gdje počinje čuvanje braka? Gdje se događa početak razvoja svijesti o svetosti sakramenta ženidbe i obitelji koja je na njemu utemeljena? Već pri prvom upoznavanju dvoje ljudi. U međusobnu poštovanju i otkrivanju jed-

no drugoga u svjetlu kršćanske (i samo te!) antropologije. On je, kao i ja, stvoren na sliku trojedinoga Boga. Ona je, baš kao i ja, Božje ljubljeno dijete. Potom, u svakodnevnom susretu u razgovoru, pažnji i izrazitu poštovanju cijele osobe budućega supružnika. Naročito njegove intime. Poštivanje intime budućega bračnog partnera u predbračnoj komunikaciji življenjem potpune čistoće preduvjet je za zdrav bračni i spolni život u braku. Međusobno darivanje koje se događa kod čina izvršenja tvrde ženidbe stanje je perihoreze u ovozemaljskom smislu. Prožimanje koje omogućuje davanje dviju osoba jedne drugoj i otvorenost životu (dakle, trećoj osobi) najljepši je dar Boga čovjeku i izvor je svega života na Zemlji, jer se tako Bogu svidjelo.

Katolička ženidba po svojoj biti utemeljuje i učvršćuje obiteljske veze. U takvoj obitelji rastu zdrava i zadovoljna djeca koja, okrijepljena zdravim odgojem za prave vrijednosti, i sama postaju budući nositelji zdrava i vrijedna društva, neopterećena stereotipima i ljudskim obzirima. Svoju kršćansku – kristovsku slobodu takva obitelj živi u punini u zajedništvu s cijelom Crkvom utjelovljenom ponajprije u vlastitoj župnoj zajednici kojoj služi i u čijem posvećivanju radosno sudjeluje.